

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ РЕНТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Окреслено основні категорії людської праці та з'ясовано, що вона є основою формування інтелектуальної ренти. Запропоновано математичний розрахунок величини інтелектуальної ренти. Вивчено всі види ренти та встановлено, що у вітчизняній практичній діяльності ще не існує відповідного механізму обліку. Розглянуто додатковий дохід, що отримують суб'єкти господарювання від нематеріальних ресурсів. Запропоновано розглядати інтелектуальну ренту як складову економічної (неприродної) ренти та встановлено, що слід акцентувати увагу на джерелах її виникнення, особливостях формування та розподілу. Досліджено інтелектуальну ренту на мікрорівні, що дало змогу розробити реверсно-диференційовану модель інноваційного розвитку інтелектуальної ренти. Досліджено шляхи отримання інтелектуальної ренти на макроекономічному рівні та встановлено, що для її максимізації необхідно завоювати монополістичні позиції. Узагальнена необхідність суспільного переосмислення доцільності використання природних ресурсів застарілими методами та нарощення використання інновацій для збільшення доходів.

The main categories of human labor are outlined and it is found out that it is the basis of the formation of intellectual rent. The mathematical calculation of the amount of intellectual rent is proposed. We studied all kinds of rent and it was established that in the domestic practice there is no corresponding accounting mechanism. Considered the additional income received by economic entities from intangible resources. It is proposed to consider intellectual rent as a component of economic (unnatural) rent and it is established that attention should be paid to the sources of its occurrence, the peculiarities of formation and distribution. The intellectual rent at the micro level was studied, which enabled to develop a reverse-differentiated model of intellectual development of intellectual rent. The ways of obtaining intellectual rent at the macroeconomic level have been investigated and it has been established that to maximize it it is necessary to win monopolistic positions. The generalization of the need for a social rethinking of expediency of using natural resources by outdated methods and increasing the use of innovations to increase incomes is generalized.

Ключові слова: інтелектуальна рента, монополістична інтелектуальна рента, реверсно-диференційована модель, індуктивно-дедуктивна модель.

Key words: intellectual rent, monopoly intellectual rent, reverse-differentiated model, inductive-deductive model.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодні трансформації у вітчизняній економіці матеріальних ресурсів та капіталомістких і трудомістких виробничих технологій у сучасні й наукоємні, спонукають динамічні перетворення інформаційно-інтелектуальних ресурсів, а також стратегічні зміни значення і вартості суспільних благ. Виходячи з обмежень класичної економічної теорії, де сукупність матеріальних благ порівнювалася із поняттям граничної корисності, дослідження дали змогу встановити пріоритетність нових факторів виробничо-господарської діяльності в основу яких закладено збір, накопичення і поширення знань та інформації.

На основі наукових праць [1] ми вважаємо, що людську працю слід поділяти на такі категорії:

- ✓ науково-технічна (розробка інформаційно-інтелектуальних продуктів) – інтелектуальна;
- ✓ відтворювальна (впровадження наукових розробок у виробничо-господарську діяльність) – фізична.

З точки зору фізичної праці вартість розглядається як соціальна сфера діяльності, що уречевлена у засобах виробництва та має кількісне вираження. За дослідженнями Р. Албакова [2] джерелом додаткової вартості (*source of additional cost*) є різниця між сукупною соціальною сферою діяльності (*combined social sphere of activity*), що безпосередньо бере участь у виробництві споживчої вартості та працею, яка призначена для споживання (*labour is intended for a consumption*) відповідно до структури потреб суспільства. Математично це можемо виразити таким чином:

$$SAC = \sum_{t=1}^n CSSA_t - \sum_{t=1}^n LIC_t \quad (1)$$

Даний розрахунок дозволяє визначити розмір інтелектуальної ренти, яка є сукупністю накопичених суспільством за певний проміжок часу знань, вмінь, навичок і досвіду, а також природних ресурсів. Саме тому, моделювання інноваційного розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання базується на розподілі рентних потоків, бо йому характерний високий рівень використання інтелектуального капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням інтелектуальної ренти присвячені наукові праці багатьох вчених. Серед яких слід відзначити: М. Васил'єва охарактеризувала окремі прояви економічної системи в економіці знань [3]; Н. Іващенко досліджував новий вартісний механізм, що дозволить перерозподіл частки

вартості створеної як наслідок підвищення норми прибутку [4]; Ю. Яковець розглядав теорію ренти в аспекти впливу інтелектуального потенціалу [5]; Г. Клейнер та В. Макарова досліджували «когнітивну» ренту [6].

Мета статті полягає у теоретичному дослідженні сутності інтелектуальної ренти та умов її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи всі види ренти [7; 8], найменш дослідженою є інтелектуальна рента. В Україні ця проблема має виключно теоретичний характер. У практичній діяльності ще не існує механізму обліку інтелектуальної ренти, а отже на національному рівні не можливо впливати на процес її використання для потрібних соціально-економічних цілей держави. Актуальність даної теми полягає у тому, що додатковий дохід суб'єкти господарювання можуть отримувати не тільки від використання матеріальних, але й від нематеріальних ресурсів.

Ми вважаємо, що інтелектуальну ренту слід розглядати як складову економічної (неприродної) ренти, бо її ціна формується завдяки використанню не природних, а інтелектуальних ресурсів. Розглядаючи питання інтелектуальної ренти потрібно акцентувати увагу на джерелах її виникнення, особливостях формування та розподілу. На нашу думку, до джерел доцільно віднести рівень освіти, корпоративну культуру та етику, національні чи регіональні традиції, творчість і креативність індивідуумів чи соціально-економічних суб'єктів. До особливостей формування слід віднести інформаційне середовище, об'єкти інтелектуальної власності, поле правового забезпечення. До розподілу – надприбуток, монопольний прибуток, економію витрат від використання якісних інтелектуальних ресурсів.

Якщо досліджувати інтелектуальну ренту на мікрорівні, то суб'єкти господарювання слід диференціювати на інноваційні підприємства, консервативні підприємства та стагнаційні підприємства (рис. 1).

Аналіз реверсно-диференційованої моделі інноваційного розвитку інтелектуальної ренти де фігурують три типи підприємств показав, що консервативні підприємства протистоять новаторству, стагнаційні – абсолютно пасивні до інноваційних змін, а тільки новаторські поглинають розвиток, легко адаптуються до динамічних змін та диспропорцій, і самі є генераторами інтелектуальної діяльності на основі якої формується інтелектуальна рента.

Формування інтелектуальної ренти має базуватися тільки на поєднанні науки з виробничо-господарською діяльністю, що забезпечить циклічний безперервний потік інновацій. Цей процес притаманний лише великим вітчизняним суб'єктам господарювання, які можуть акумулювати фінансові ресурси для довгострокового фінансування інтелектуальної діяльності.

Принципи виникнення інтелектуальної ренти включають суб'єкти розподілу та використання, до них належать новатори, інноваційні підприємства, інноваційні інвестори, державні органи влади. Можна виділити такі основні способи оцінки величини присвоєння інтелектуальної ренти:

- ✓ дохід винахідника як залишок над середнім значенням прибутку інноваційного суб'єкта господарювання;
- ✓ дохід винахідника та дохід інвестора, що інвестує в інтелектуальну діяльність, а суб'єкт господарювання отримує середній прибуток;
- ✓ середній прибуток інноваційного суб'єкта господарювання включатиме частку доходу, що отримуватиме через розширення споживчого капіталу серед підприємств-споживачів, які купують ліцензії та патенти.

У розвинутих державах інтелектуальна рента є фундаментальним джерелом соціально-економічного розвитку та має суттєві ознаки, які відрізняються від ренти у природних галузях тим, що для отримання інтелектуальної ренти потрібні значні фінансові витрати щоб забезпечити лідерство у галузі науково-технічного прогресу. А натомість земельна рента створюється без зусиль людини. На ринку інтелектуальної власності формується ринкова ціна, яка відрізняється в ту чи іншу сторону від індивідуальної ціни. Внаслідок цього створюється різниця, що виступає у вигляді додаткової вартості і формує основу інтелектуальної ренти.

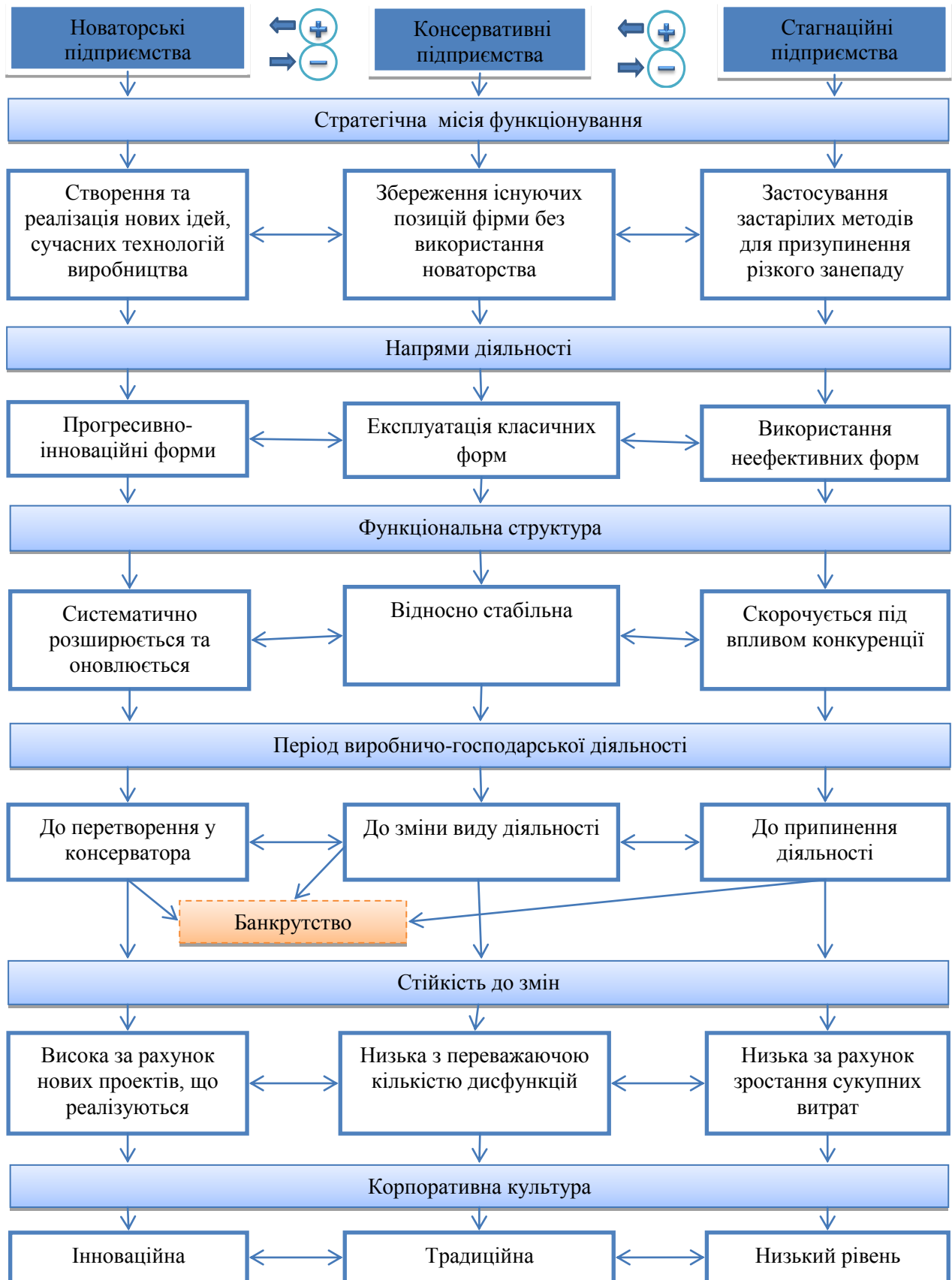

Рис. 1. Реверсно-диференційована модель інноваційного розвитку інтелектуальної ренти

На макроекономічному рівні існують свої шляхи отримання інтелектуальної ренти (рис. 2).

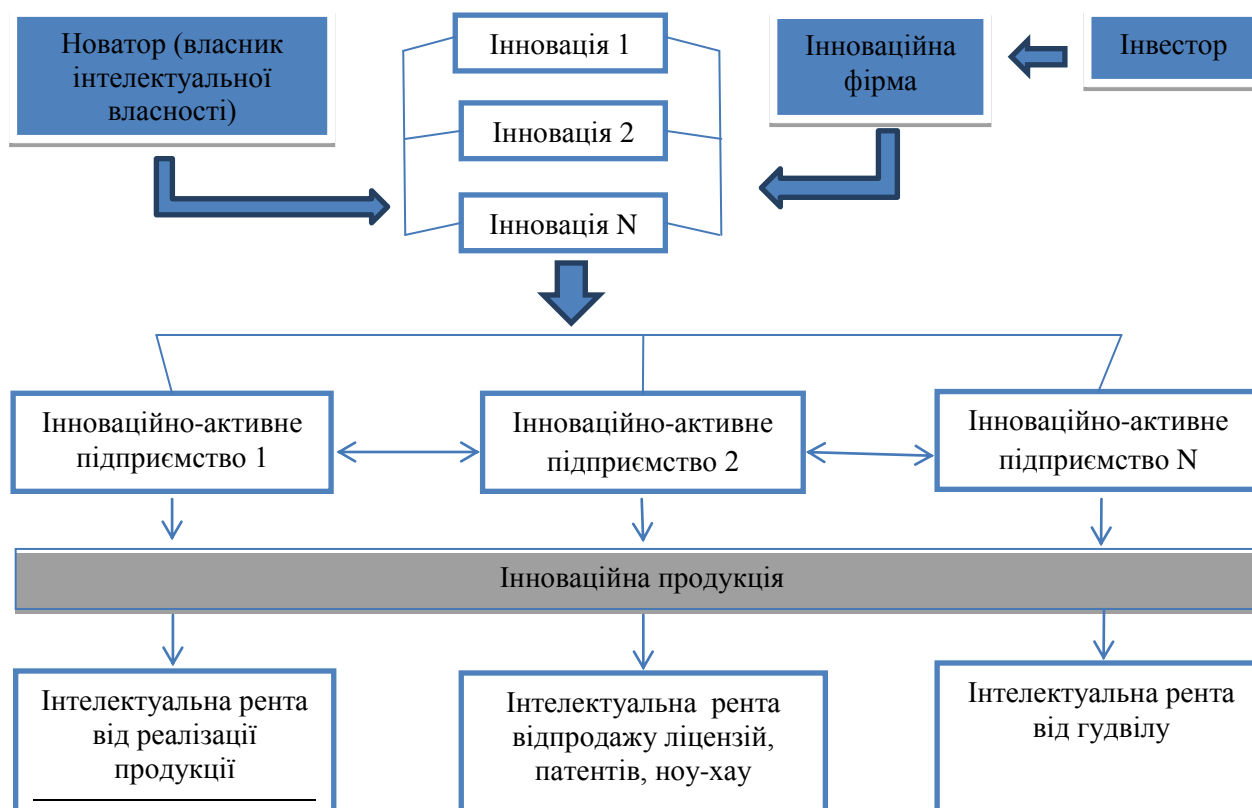

Рис. 2. Індуктивно-дедуктивна модель формування інтелектуальної ренти

У запропонованій нами моделі інтелектуальна рента має три складові, які математично можна виразити наступною формулою:

$$P_{\text{заг}} = \sum P_i \quad (2),$$

де, $P_{\text{заг}}$ – загальна інтелектуальна рента;

P_i – інтелектуальна рента отримана шляхом реалізації інноваційної продукції, рента отримана від продажу ліцензій, патентів, ноу-хау та рента від гудвілу.

Всі інновації без їхнього систематичного розвитку стають застарілими, тому для отримання максимальної інтелектуальної ренти потрібно завоювати монопольні позиції. Монопольна інтелектуальна рента формується на основі використання об'єктів інтелектуальної власності унікальної якості. Такі інноваційні продукти мають абсолютний рівень унікальності та кількісно представлені у єдиному зразку, є суто обмеженими та якісно неповторними. Ці індивідуальні характеристики є основою для формування монопольної інтелектуальної ренти. У ній закладені радикальні інновації, які не можливі без динамічно-еволюційного приросту техніко-економічних параметрів. Взаємодія радикальних, динамічних та еволюційних інновацій дає змогу знизити еластичність зростання корисного ефекту від понесених витрат в ході поступового розвитку інноваційної діяльності та свідчить про наближення до крайньої межі техніко-технологічного покращення певного нововведення. Цей процес дає сигнал про гостру необхідність використання нової інноваційної платформи, або нового революційного прориву.

Прогресивні інновації формуються шляхом цілеспрямованої програмної інтелектуальної діяльності, а також під впливом бізнес-процесів пов'язаних з ґрунтовними пошуковими дослідженнями. На механізм формування монопольної інтелектуальної ренти значним чином впливає світова інтелектуальна власність, яка сьогодні ефективно використовується для вирішення екологічних, соціальних проблем, розвитку людського потенціалу, зайнятості.

Економічна сутність інтелектуальної ренти у практичній діяльності суб'єктів господарювання вказує на її неефективність та неврегульованість, так як добробут вітчизняного суспільства нині ґрунтується на матеріальних факторах та ресурсах. Тому потрібне суспільне переосмислення доцільності використання природних ресурсів застарілими методами і нарощувати використання інновацій, що збільшать розміри доходів. Забезпечення цього можливе шляхом підготовки фахівців з

креативним інноваційним мисленням, підвищенням ефективності забезпечення захисту авторських прав, забезпечення виплат авторам інноваційних проєктів на виробництві.

Висновки. Отож, на основі вищезазначеного матеріалу можна зробити наступний висновок, про те, що інтелектуальна рента – це частина вартості, що утворюється інтелектуальною працею індивідуумів і стає власністю суб'єкта права інтелектуальної власності. Причина виникнення інтелектуальної ренти – приватна власність на інтелектуальний продукт. Умовою виникнення інтелектуальної ренти є наявність чотирьох чинників: фактор виробництва «інформація і знання», «інтелектуальний» працівник, приватна власність на інтелектуальну продукцію, комерціалізація інтелектуального продукту. Інтелектуальна рента тісно пов'язана з інтелектуальним капіталом. При його зростанні зростають обсяги інтелектуальної ренти. Нами теоретично досліджено роль цього виду ренти у формуванні ринкової кон'юнктури. Зміни, які відбуваються з інтелектуальною рентою спершу проявляються на мікроекономічному рівні, а через визначений час на макрорівні. Зміни на макрорівні, які пов'язані з інтелектуальною рентою носять більш масштабний характер і можуть вносити зміни у технологічний рівень країни.

Література

1. Демин А.И. Информационная теория экономики: макро модель /А.И.Демин. – [2-е изд.] – М.: КомКнига, 2007. – 352 с.
2. Албаков Р. Начала энергетической теории стоимости [Электронный ресурс] / Р.Албаков. – Режим доступа: <http://albakovl.narod.ru/Ter.html>
3. Васильева М. В. Инновационная политика развития нанотехнологий [Электронный ресурс] / М. В. Васильева // Вопросы современной экономики. – 2013. – № 1. – Режим доступа: <http://economicjournal>
4. Иващенко Н. П. Инновационный процесс и формы Н. П. Иващенко, С. А. Денисова. – Режим доступа: www.msu.ru/projects/amv/
5. Микроэкономика знаний / В. Л. Макаров, Г. Б. Клейнер. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2007. – 204 с.
6. Микроэкономика знаний / В. Л. Макаров, Г. Б. Клейнер. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2007. – 204 с.
7. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/2398383/page:38/>
8. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5125>